

Kiss Károly:

Hogyan lettünk a legvidámabb barakkból sereghajtók?

Mint a Kádár-kor megélője, a szocialista gazdaságok akkori kutatója, a 68 után kialakított szocialista piacgazdasági modellt mindmáig nagyon sokra tartottam és becsültem. A kádári gazdasági rendszer az indikatív tervezésen alapult: a tervcélok közvetett, piaci módszerekkel (árakkal és gazdasági ösztönzőkkel) történő elérése volt a lényege. A mezőgazdaságban pedig kialakították a tsz-ek, a háztájkák és az állami gazdaságok olyan kombinációját, amely a magyar mezőgazdaságot a nyugat-európai szintre emelte. A többi volt szocialista országgal szemben – nálunk nem volt áruhiány, nem erőltettük dogmatikusan a nehézipar fejlesztését, az élelmiszerek és fogyasztási cikkek iránti keresletet is kielégítettük. 63 után a politikai terror is megszűnt, szabad teret kapott az egyéni kisipar (a maszekolás), mi voltunk a legvidámabb barakk, a gulyáskommunizmus.

Ma viszont a legtöbb mutató tekintetében a volt szocialista országok között Bulgáriával és Romániával az utolsó helyeken állunk. Hogyan történt ez a lecsúszás? Hogyan lettünk a legvidámabb barakkból sereghajtók?

Akit kielégít a felszínes, demagóg válasz, az azt szajkózza, hogy Orbánék tönkretették az országot. De aki professzionális magyarázatra vágyik, annak szíves figyelmébe ajánlom Botos Katalin elemzését és az én közbevetett kérdéseimet.

A szocialista gazdaság válságát a súlyos nyugati eladósodás okozta: az akkori Szovjetunióba irányuló exportunknak igen magas volt a nyugati-import tartalma, és ez az export nem csak az onnan származó importunkat fedezte, de még többletet is halmoztunk fel. (Ez volt a dollár-rubel konverzió.) Tehát nem a személyi fogyasztás jobb kielégítéséért vettünk fel hiteleket, hanem a szovjet export nyugati import-tartalmának a fedezetére.

Amire a Botos Katalinnal folytatott vita során jöttem rá: a Kádár-kori szocialista piacgazdaságnak nem csak a súlyos nyugati eladósodás volt a következménye, az ára, ami máig tartóan hat. De a fellendülés, a jólét csak egyszeri volt, nem voltak későbbi pozitív hatásai. Azaz, a szocialista piacgazdaság során nem alakultak ki olyan képességek, sajátosságok, intézmények, melyek a rendszerváltás után előnyt jelentettek volna a tőkés piacgazdaság kiépítésében. Így tehát az akkori előnyök múlandóak voltak, az adósságteher viszont megmaradt. Így váltunk az akkori legvidámabb barakkból mára sereghajtókká. A többi volt szocialista országgal szemben nem jelentett előnyt az átmenetkor a volt szocialista piacgazdaság, viszont az akkor felvett nyugati hitelek terhe még máig is hat.

Göd, 2026 március